

**BAKI DÖVLƏT UNİVERSİTETİ ELMİ KİTABXANASININ
İNFORMASIYALAŞDIRILMASI VƏ İNFORMASIYA
MƏDƏNİYYƏTİNİN FORMALAŞDIRILMASI TENDENSİYASININ
ƏSAS İSTİQAMƏTLƏRİ**

S.H.İBRAHİMOVA
Baki Dövlət Universiteti

Bəşəriyyət informasiyanın strateji resurs kimi qəbul olunduğu yeni sivilizasiya mərhələsinə qədəm qoyur. “İnformasiya cəmiyyəti” adlanan bu yeni mərhələdə insanların öz həyatı ehtiyaclarını ödəmələri üçün tələb edilən şərtlər əhəmiyyətli dərəcədə dəyişilir. Yeni cəmiyyətdə insanların özlərinə layiqli yer tuta bilməsi üçün yüksək informasiya mədəniyyətinə malik olmaları vacibdir.

İnformasiya mədəniyyətinin formalaşdırılması probleminə yanaşarkən, qlobal informasiya cəmiyyətinin xüsusiyyətlərini nəzərə almaq, yəni informasiyanın həcminin sürətləndirməsini və yeniləşməsini xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Bu da yeni informasiya mühitində şəxsiyyətin həyat və fəaliyyətini tənzimləyən informasiya mədəniyyəti meyarı deməkdir.

İnsanı mədəni mühit inkişaf etdirir və maarifləndirir: keyfiyyətli təhsil almaq üçün ona şərait yaradır. Bunlar cəmiyyətin təkamülünün və bizi əhatə edən mühitin təsirinin nəticəsi kimi başa düşülür. Bu baxımdan müstəqil dövlət quruculuğunda aparıcı amillərdən biri olan milli təhsil sahəsində dünya standartlarına uyğun islahatların aparmaq, təhsilin milli və ümumbəşəri dəyərlər, demokratik, dünyəvi prinsiplər əsasında, dövlət müstəqilliyinin verdiyi imkanlar zəminində, xalqımızın, millətimizin tarixinə, mənəviyyatına, milli ənənələrinə uyğun şəkildə formalaşmasına nail olmaq mühüm məsələlərdəndir. Ona görə də təhsil sisteminin əsas funksiyası insanı mədəniləşdirmək, başqa sözlə, cəmiyyətin mədəni və mənəvi dəyərlərini formalaşan, inkişaf edən gənc nəsle ötürməkdən ibarət olmalıdır.

Azərbaycanın müasir inkişaf mərhələsi informasiya cəmiyyətinə xas olan cəhətləri:

- biliklərin iqtisadi inkişafının başlıca nailiyyəti və mühüm faktoru olan informasiya resursunu və

- informasiyanın iqtisadiyyatın əsas sahələrindən birinə çevrilməsini özündə daha geniş şəkildə əks etdirməkdədir.

İnformasiyanın tədricən inkişafın ictimai resursuna çevrilməsi cəmiyyətin informasiyalaşdırılması yolunda ölkənin müvəffəqiyyətli irəliləyişini əks etdirən göstəricidir.

Bu baxımdan beynəlxalq təşkilatlarla səmərəli əməkdaşlıq, təhsilə diqqət və qayğı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 6 oktyabr 2008-ci il tarixli “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”nda və 22 may 2009-cu il tarixli “2009-2013-cü illərdə Azərbaycan Respublikasında ali təhsil sisteminə islahatlar üzrə Dövlət Proqramı”nda, 5 sentyabr 2009-cu il tarixli “Azərbaycan Respublikasının Təhsil Qanunun”da öz əksini tapmışdır.

Prezidentin təhsil və kitabxana işləri ilə bağlı göstərişləri, sərəncamları respublikanın bütün maarifləndirici orqanları, eləcə də kitabxanaları üçün fəaliyyət proqramıdır. Bu sənədlərdə kitabxanalar qarşısında müəyyən illər üçün konkret vəzifələr göstərilmişdir:

- kitabxanaların ölkədaxili və ölkəxarici fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması;
- cəmiyyətin informasiya təminatının artırılması;
- tabeçiliyindən asılı olmayaraq, bütün strukturlarda fəaliyyət göstərən kitabxanaların, inkişaf etmiş ölkələrdə olduğu kimi hər cür müasir avadanlıqla təchiz edilməsi;
- elmi-mədəni sərvətlərdən hərtərəfli istifadə imkanlarının genişləndirilməsi;
- tabe olduğu sahənin əsl sənəd-informasiya xidməti mərkəzinə çevrilməsi;
- Azərbaycan kitabxanalarının dövlət informasiya məkanına daxil olmasının təmin edilməsi;
- kitabxana-informasiya resurslarının dünya məkanına inteqrasiya edilməsi;
- beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi və tətbiqi;
- müəssisələrarası koordinasiyanın yaradılması;
- Avropa Təhsil Sistemində qovuşmaq.

Azərbaycan universitetlərinin 5 ildən artıqdır ki, Bolonya Təhsil Sistemində qoşulması kitabxanaların müasir tələblərə uyğun informasiyalaşdırılmasının əhəmiyyətli dərəcədə inkişafını göstərir.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyasının rəhbəri, akademik Ramiz Mehdiyev “Azərbaycan” qəzetinin 8 dekabr 2009-cu il tarixli sayında dərc olunmuş “İctimai və humanitar elmlər: zaman kontekstində baxış”, BDU-nun Kitabxanaşünaslıq kafedrasının müdiri, professor Abuzər Xələfovun “Azərbaycan” qəzetinin 1 iyul 2009-cu il tarixli sayında dərc olunmuş “Azərbaycan mədəniyyətinin qızıl fondu” məqalələri elmin və təhsilin tədqiqi və tədrisi prosesində iştirak edən ali məktəb kitabxanalarının fəaliyyətinə yeni baxış və tənzimlənmə sənədi kimi qiymətləndirilə bilər.

Kitabxana informasiya mərkəzi olduğuna görə, ali məktəbin əsas struktur sahələrindən biri kimi ali məktəbin tədris, təlim-tərbiyə, elmi-tədqiqat işlərinin yerinə yetirilməsində birbaşa iştirak edir.

Bakı Dövlət Universitetinin elmin inkişafı və tərəqqisi, yüksək ixtisaslı kadr hazırlığı ilə əlaqədar qazandığı uğurlarda Elmi Kitabxananın rolu əvəzolunmazdır. Bu baxımdan Elmi Kitabxananın qarşısında duran əsas məsələlər bunlardır:

- öz işini müasir kitabxana-informasiya tələblərinə əsasən qurmaq;
- universitet kontingentinin kitabxana sərəvətlərindən tam və sərbəst istifadə hüquqlarını təmin etmək;
- kitabxananın maddi-texniki bazasını dünya standartlarına uyğun zənginləşdirmək.

Elmi Kitabxana istifadəçilərə xidmətin səmərəliliyini, sənəd fondlarının zənginləşməsini, əməkdaşların ixtisas səviyyəsini artırmaq üçün kitabxana-informasiya sahəsində fəaliyyətini aşağıda sadalanan metodlarla tənzimləyir:

- Tanışlıq (tələbə)
- Nümayiş eksperimentləri (tələbə və magistr)
- Fərdi məsləhətvermə (tələbələr və magistr)
- Rəhbər işçilərlə diskussiyalar (kitabxana direktoru)
- Treninqlər (işçi və direktorlarla)
- Kompüter proqramları bazasında treninqlər (işçilərlər).

BDU-nun Elmi Kitabxanası respublikamızın kitabxanaları içərisində kompüterləşmə problemini həyata keçirməyə çalışan, informasiya texnologiyasını təcrübəyə tətbiq edən ilk kitabxanalardan biri olmuşdur. Bu mühüm işdə kitabxanaya elmi-nəzəri və sırf praktik cəhətdən kömək etmək, kitabxana proseslərini kompüterləşdirmək işində Əməkdar elm xadimi, tarix elmləri doktoru, professor A.Xələfovun təşəbbüsü ilə 1999-cu ilin mart ayında BDU-nun Kitabxanaşünaslıq kafedrasının yanında təşkil edilən “Kitabxana işinin kompüterləşdirilməsi” elmi-tədqiqat laboratoriyasının çox böyük köməyi olmuşdur.

Qısa müddət içərisində kitabxana işinin kompüterləşdirilməsi sahəsində ilk mühüm nailiyyətlər əldə edilmiş və laboratoriya Elmi Kitabxananın ayrılmaz tərkib hissəsinə çevrilmişdir. Laboratoriyanın kompüterlərlə, printerlə və digər informasiya texnologiyası ilə təmin edilməsi kitabxana işinin kompüterləşdirilməsi üçün böyük imkanlar açmışdır. Laboratoriya 1999-cu ildən başlayaraq Elmi Kitabxananın kompleks kompüterləşdirilməsini həyata keçirməyə başladı. Kitabxana işinin kompüterləşdirilməsi kimi çox mürəkkəb bir işlə məşğul olan bu laboratoriya müasir informasiya cəmiyyəti şəraitində kitabxana işinin kompüterləşdirilməsinin məqsəd və vəzifələrini araşdırmış, kompüterləşdirmənin əsas istiqamətlərini müəyyənləşdirmiş, kitabxanaların kompüterləşdirilməsi proqramını hazırlamışdır.

2000-ci ildən Elmi Kitabxanada Elektron Kataloqun yaradılmasına başlanılmışdır. Azərbaycan dilində olan fondun kartoçkaları tam olaraq Elektron Kataloqa daxil edilmişdir. 2002-ci ildən Elmi Kitabxanaya daxil olan müxtəlif dillərdə bütün çap məhsulları kitabışləmə və kataloqlaşdırma şöbəsində Elektron Kataloqa əlavə olunur.

“MARC-esküel” proqramı ilə işləyən Elmi Kitabxana Universal Onluq Təsnifatın (UOT) elektron versiyasının və Düinin 7 cildlik Onluq Təsnifat Cədvəlinin alınması ilə 2004-cü ildə ABŞ Kitabxana Assosiasiyası ilə bağlanmış müqavilə əsasında əldə olunmuş İRBİS-64 proqramını tətbiq etməklə öz fəaliyyətini daha da təkmilləşdirmişdir.

BDU Elmi Kitabxanası son zamanlar kitabxana işinin kompüterləşdirilməsinə və kitabxananın informasiya texnologiyası ilə təmin edilməsinə olduqca böyük diqqət yetirir. Kitabxana IRBİS proqramını ilk dəfə tətbiq edən kitabxanalardan biridir və bu sahədə böyük təcrübə qazanmışdır. Kitabxana “Kitabxana işinin kompüterləşməsi elmi-tədqiqat laboratoriyası”nın köməyi ilə fondda saxlanan Azərbaycan dilində kitabların bütövlükdə elektron kataloqunu yaratmış, rus dilində saxlanılan kitablardan isə kimya-biologiya elmlərini elektron kataloqa salmışdır. Elektron kataloqa salınan kartoçkalar IRBİS proqramına uyğun düzülmüşdür.

Kitabxananın əsas fondu ilə yanaşı olaraq Azərbaycanşü-naslıq və Şərq şöbəsinin (həm kitablar, həm də dövrü mətbuat) dövrü mətbuat fondunun referativ jurnallar fondunun, dissertasiya və avtoreferatlar fondunun və nadir kitablar fondunun sənədləri elektron kataloqa salınmışdır. Olduqca ağır və geniş əhatəli bu işi başa çatdırmaq üçün 5 ildən artıq vaxt sərf edilmişdir. 2009-cu ilin aprelindən lokal kitabxana şəbəkəsi fəaliyyətə başlamışdır.

Elmi Kitabxanada tammətənlı Elektron Kitabxana da yaradılır. Bu iş universitet nəşriyyatında çap olunmuş bütün çap məhsullarının elektron variantının mətinini əldə etməklə həyata keçirilir. Bundan əlavə, digər nəşriyyatlarda çap olunmuş kitablar müəlliflər tərəfindən kitabxanaya təqdim edilərkən onun elektron variantı da əldə edilir.

Hazırda Elmi Kitabxananın “Nadir kitablar fondu”, “Dissertasiya fondu”, “Dövrü mətbuat fondu” tam Elektron Kataloqa daxil edilmişdir. 2004-cü ildən bibliografik kartotekalara daxil olan analitik təsvirlərin elektron variantı yaradılmışdır.

Kitabxanamızın Elektron Kataloqu beynəlxalq kompüter şəbəkəsi vasitəsilə dünyanın istənilən yerində oxuculara xidmət göstərməyə imkan verir.

Kitabxanaların kompüterləşdirilməsi sahəsində, eləcə də elektron kataloqun yaradılmasında, MARC formatından istifadə və bu kimi başqa məsələlərlə əlaqədar olaraq 2007-ci il oktyabr ayının 16-da BDU-nun “Kitabxana işinin kompüterləşdirilməsi” elmi-tədqiqat laboratoriyası Elmi Kitabxana ilə birlikdə ali təhsil müəssisələrinin kitabxana işçiləri üçün “Ali məktəb kitabxana-

larının kompüterləşdirilməsi texnologiyası” mövzusunda seminar-praktikum keçirilmişdir.

Seminar-praktikumda laboratoriyanın əməkdaşları “BDU-nun Elmi Kitabxanasında elektron kataloqun yaradılmasında MARC formatlar sisteminə istifadə”, “Ali məktəb kitabxanalarının kompüterləşdirilməsi texnologiyası” və s. mövzularda çıxışlar etmişlər.

Seminar iştirakçıları həmçinin laboratoriyanın BDU-nun Elmi Kitabxanasının kompüterləşdirilməsi sahəsində gördüyü işlərlə tanış olmuşlar.

Bakı Dövlət Universitetinin Avropa Təhsil Sisteminə qoşulmasına əsasən demək olar ki, qiyabiçi tələbələrin, elmi işlə məşğul olan tədqiqatçı-alimlərin uzaq məsafədən fasiləsiz informasiya almaq imkanı genişlənmişdir. Bu baxımdan aşağıda sadalanan resursları göstərmək olar:

- “Onlayn universitet kitabxanası”
<http://www.biblioclub.ru>
- UMB “Elm onlayn”
<http://www.ebiblioteka.ru>
- Ensiklopediya resursları Rubrikon (tam paketi)
<http://www.rubricon.com>

Bu baxımdan informasiya mübadiləsi, uzaqməsafəli təhsil və bu ölkələrin universitet kitabxanalarının qarşılıqlı əməkdaşlıq çərçivəsində iş birliyinin təşkili ilə əlaqədar Elmi Kitabxananın 11-14 noyabr 2009-cu ildə Türkiyənin Elazığ şəhərində Fırat Universitetinin, Türkiyənin Elmi və Texnoloji Araşdırmalar Mərkəzinin, Türkiyənin Akademik Şəbəkə və İnformasiya Mərkəzinin birgə keçirdiyi “Qafqaz ölkələrinin, Türk cümhuriyyətlərinin və Türkiyə Cümhuriyyətinin universitetləri arasında elmi və informasiya sistemlərində əməkdaşlıq” mövzusunda konfransda iştirakı məqsədyönlü olmuşdur.

2003-cü ilin dekabrında Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanasının nəzdində Azərbaycan Kitabxana İnformasiya Konsorsiumu yaradılmış (Az.KİK) və 2004-cü ilin fevralında fəaliyyətə başlamışdır. Konsorsiumun məqsədi

- təhsil və elmi-tədqiqat üçün əsas amil olan və cəmiyyətin inkişafına birbaşa təsir göstərən elektron mənbələrin sərbəst istifadəsini təmin etməkdən;
- təlimlər keçirməkdən;
- yerli elektron mənbələrin gücləndirilməsindən ibarətdir.

Konsorsium çərçivəsində elmi məlumatların İnternet vasitəsilə əldə olunması üçün bir sıra məlumat bazaları mövcuddur. Bu məlumat bazalarından ancaq EBSCO Host ödənişlidir, ödənişsiz digər məlumat bazalarında olan informasiyadan bütövlükdə deyil, qismən istifadə mümkündür.

Azərbaycan Kitabxana İnformasiya Konsorsiumunun fəaliyyətini müasir tələblər əsasında inkişaf etdirmək və təkmilləşdirmək məqsədi ilə Misirin İsgəndəriyyə Kitabxanasında 18-22 noyabr 2009-cu ildə keçirilən eIFL.net-in

Baş Məclisində digər ölkə nümayəndələrinin təcübəli ekspertləri və müxtəlif lider nəşriyyat nümayəndələri ilə birgə Elmi Kitabxana da iştirak etmişdir.

2010-cu ilin may ayında Elmi Kitabxanada ulu öndərimiz Heydər Əliyevin anadan olmasının 87 illiyi münasibətilə “Azərbaycan ali məktəb kitabxanalarının informasiyalaşdırılmasının müasir vəziyyəti” mövzusunda keçirilən Respublika elmi konfransı günün tələbindən doğan bir toplantı idi. Konfransın işində Azərbaycan ali məktəb kitabxanalarının informasiyalaşdırılmasının vəziyyəti və vəzifələrimiz, Azərbaycan ali məktəb kitabxanalarının kompüterləşdirilməsinin proqram təminatı və elektron kitabxanaların yaradılması metodikası məsələləri işıqlandırılmışdır.

Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanası yeni informasiya texnologiyalarının tətbiqi sahəsində gördüyü işlərlə kifayətlənmir.

“Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı” və “Ali təhsil sistemində islahatlar üzrə Dövlət Proqramı”na əsasən Elmi Kitabxana öz fəaliyyətində aşağıda sadalanan işləri həyata keçirməyi planlaşdırır:

- Saytda MARC - esküel proqramında işlənmiş sənədləri İRBİS-64 proqramına çevirmək;
- Tələbə abonementini avtomatlaşdırmaq;
- Tammətlinli Elektron Kitabxanayı təkmilləşdirmək;
- Dissertasiyaların tammətlinli Elektron Kitabxanasını yaratmaq;
- Magistrlərin dissertasiya işlərinin tammətlinli Elektron Kitabxanasını yaratmaq;
- Elmi Kitabxananın bütün fondlarını yoxlayıb, nəşr tarixi 100 ili keçmiş sənədləri “Nadir kitablar fondu”nun Elektron Kataloquna daxil etmək;
- Kitabxananın maddi-texniki bazasını təkmilləşdirmək.

ƏDƏBİYYAT

1. *“Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”nın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Prezidentinin Sərəncamı // “Respublika” qəzeti. – 2008. – 7 oktyabr.*

2. *Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi-nəzəri, metodik və təcrübi jurnal. – 2008. – №2 (23). – S.7-30.*

3. *2009-2013-cü illərdə Azərbaycan Respublikasında ali təhsil sisteminə islahatlar üzrə Dövlət Proqramı // “Azərbaycan” qəzeti. – 2008. – 7 oktyabr.*

4. Azərbaycan Respublikasının Təhsil Qanunu // "Respublika" qəzeti. – 2009. – 8 sentyabr.

5. Xələfov A. Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanası 90 il elm və təhsilin xidmətində: Monoqrafiya. – B., 2009. – 312 s.

6. Xələfov A., Qurbanov A. Kitabxanaların kompüterləşdirilməsinin əsasları: Dərslük. – B., 2007. – 200 s.

7. Bakı Dövlət Universiteti Elmi Kitabxanasının 2009-cu il hesabatı.

**THE KEY PRIORITIES OF THE TENDENCY IN FORMATION
INFORMATIONAL CULTURE AND INFORMATIONALIZATION OF
SCIENTIFIC LIBRARY OF BAKU STATE UNIVERSITY**

S.H.IBRAHIMOVA

SUMMARY

In this article it were investigated the key priorities of the tendency in the formation of informational culture and informationalization of scientific library of Baku State University in the context of law and decrees of the President of the Azerbaijan Republic regarding the field of library-information, science and education.

**ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ТЕНДЕНЦИИ
ИНФОРМАТИЗАЦИИ НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ БАКИНСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА И ФОРМИРОВАНИЕ
КУЛЬТУРЫ ИНФОРМАЦИИ**

С.О.ИБРАГИМОВА

РЕЗЮМЕ

В данной статье освещены основные направления тенденции информатизации научной библиотеки Бакинского Государственного Университета и формирование культуры информации в контексте, утвержденных законами и распоряжениями Президента Азербайджанской Республики Ильхамом Алиевым в области библиотечно-информационной работы, науки и образования.